

GÖZLEM VE GÖRÜŞ**SAĞLIK HİZMETİ BOYUTUYLA UZMANLIK
DERNEKLERİ KOORDİNASYON KURULU***Ersin YARIŞ**

Uzmanlık Dernekleri Koordinasyon Kurulu (UDKK), Türk Tabipleri Birliği'nin bir parçasıdır. Bu yönüyle TTB-UDKK diye adlandırmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Adından kolayca anlaşılacağı gibi tıp eğitiminin önemli bir alanı olan uzmanlık eğitimini düzenleme iddiasıyla kurulmuş bir yapılanmadır. TTB-UDKK'nun kuruluşu, kurulduktan sonra yapabildikleri – yapamadıkları, hedefleri her birisi kendi başına bir dosya olabilecek kadar ilginç ve kapsamlı konulardır.

Bugünün Türkiye tıp ortamında TTB-UDKK kendisini tartışmaya yer vermeyecek ölçüde kanıtlamış bir kuruldur. İddiaları, içini doldurduğu söylemi ve çalışanlarıyla Türkiye'de zor olan birçok şeyi başarmıştır. Türkiye'de yaygın bir yaklaşım olan "küçük olsun ama benim olsun" tarzının doğal yansıması olarak karşımıza çıkan bir sorunu "ortaklaşa iş üretememek" diye tanımlamak olanaklıdır. TTB-UDKK, her biri kendi alanında birer "dükalık" sayılabilecek, aynı uzmanlık alanında yer almış ikisinin bile bir araya getirilmesi neredeyse olanaksız olan birçok derneği bir araya getirebilmiş ve onları bir hedefe yönelik ortak bir çalışma temposunun içine çekebilmiş başarımıştır. Biliyoruz ki bu başarıyı, sürecin en başından beri yer almış arkadaşlarımızın çok özverili çalışmaları yakalatmıştır.

TTB-UDKK'nun kuruluş ve gelişim öyküsü çok ilginç derslerle doludur. Bunları farklı ortamlarda anlatılanlardan, yazılanlardan kısmen de olsa öğreniyoruz. Ama bütünlüklü bir değerlendirmeyi bu sürece baştan beri yoğun emek akıtmış arkadaşlarımıza bırakmak gerekir. Yine de farklı kesitlerine tanık olmuş, katılmış, katkıda bulunmuş insanların –en azından merak ettikleri için- TTB-UDKK birikimini incelemeye, değerlendirmeye hakları vardır diye düşünen bir kişi olarak önce TTB-UDKK'nun bu gün geldiği nokta üzerine birkaç söz etmek istiyorum. Daha

sonra aynı yapının kuruluş aşamasına ilişkin bazı saptamalar üzerinde duracağım. Amacım yola çıkarken telaffuz edilmiş, önemli saydığım ama artık –unutulmuş demeyelim ama- üzerinde pek durulmayan bazı sözleri ısıtmak ve yeniden gündeme taşımaktır.

Bugün TTB-UDKK, müdahil olduğu alanın özelliği olsa gerek "akademik" bir ortam yaratmıştır. "Akademiklik" bir tarzıdır ve eleştiri değil bir saptama amacıyla kullandığım bir sözcüktür. Belki de bu tarz, büyük oranda akademisyenlerden oluşan uzmanlık derneklerinin yönetimleriyle iş yapmayı planlayan, hedefleyen "örgütler" için bile kaçınılmazdır. Nitekim TTB'nin de bu süreçte görev alan çalışanları büyük oranda akademik ünvanı olan kişiler arasından seçilmiştir. Bu yaklaşım uzmanlık dernekleriyle kurulacak ilişkilerde, daha da ötesi yeri geldiğinde ulusal otoriteyle karşı karşıya gelindiğinde TTB'nin gücünü artırmış ve elini rahatlatmış dahi olabilir. Ama sonuç değişmez ve her iki şekilde de sözünü ettiğim akademik ortam yaratılmış olur.

TTB-UDKK'nun bugün üzerinde en çok durduğu konulara bakacak olursak bunların da akademik ortamı çok yakından ilgilendiren konular olduğunu görürüz. "Zorunlu nedenlerle" diyebilirsiniz ama TTB-UDKK'nun neredeyse özdeşleştiği konu "şef-şef yardımcılığı" ve bu kadrolar için yapılacak sınavların niteliği/yöntemi sorunudur. İkinci öncelikli konusuya siyasi otoritenin "katkılarıyla" yılan hikayesine dönen "tüzük" konusudur. Her iki konu da son derece önemlidir. Özellikle birincisi, uzmanlık eğitimi verecek "eğitici" profilini belirleyeceği ve yapılacak her atamanın bu günkü mevzuat içerisinde 25-30 yıl sonrasını bile yönlendireceği göz önüne alınırsa üzerinde mutlaka durulması gereken bir konudur ama ne yazık ki sürecin belki de en akademik kısmıdır. İkincisiyse eğiticiler kadar eğitim alanları da ilgilendiren bir konu olarak "uzmanlık tüzüğü"nde yapılması düşünülen değişikliklere ilişkin tartışmalardır. Bunlar arasında öne

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Univ. Tıp Fak. Farmakoloji AD

çıkanlarsa tüzükte yer alacak kurulların düzenlenmesine ilişkin olanlardır ki –ne yazık ki- en akademik olanlar da yine bunlardır. Eğitim alacakları daha yakından ilgilendiren ise “ekli çizelge” diye tanımlanan tüzüğe eklenmiş listedir ki bu liste üzerinde yürütülen tartışmalar ihtisas sürelerinden çok “zorunlu rotasyonlar”, “ana dallar” ve “yan dallar” üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tartışmalar da yine akademik yanı ağır basan konulardır.

TTB'nin “akademik” bir ortam olmadığını iddia etmiyorum. Ama TTB'nin üretim gelenekleri içinde bu kadar yoğun bir akademikliğin olmadığını düşünüyorum. Acaba en başta yola çıkan arkadaşlarımız, yola çıkarlarken TTB-UDKK'nun bu denli yoğun bir akademik kadro barındıracağını, bu denli yoğun bir akademik çekim alanı yaratacağını, bu denli yoğun bir akademik tartışma ortamı yaratacağını öngörmüşler miydi? Bu soruları geçmişten bakarak sorabiliriz. Bu günden, günün sıcaklığıyla benzer sorular sormak istersek sanırım şu soruları sormak yerinde olur: TTB-UDKK bugün, TTB'nin kendisini, kendi örgütsel geleneği / değerleri çerçevesinde rahatça ifade edebildiği –kontrol edebildiği demiyorum- bir yapılanma mıdır? TTB, süreci uzmanlık derneklerinin “akademik kontrolü” na bırakacağı, kendisinin sadece –maddi ve manevi- bir çatı olacağı bir yaklaşım içerisinde midir? İster sadece bir çatı işlevi görsün, isterse TTB değerlerini bu platforma taşımaya çalışsın; her iki durumda da TTB ve değerleri derneklerden yeterince saygı görebilecek midir? Bu soruların karşılıkları eğer varsa, ancak bunlar “akademik ortam” olduğu yönündeki değerlendirmelerimizi haklı ya da haksız kılacaktır.

Biraz da geçmişten bakarak TTB-UDKK'nu değerlendirmek gerekir. TTB'nin tek başına uzmanlık alanına müdahale gücünün bulunup bulunmadığı tartışılabilir. Bazı kurullarda TTB'ne yasal konumu nedeniyle verilmiş bazı temsil ve oy haklarının olduğu bilinen bir gerçektir. Bu pozisyon eğer dönemin TTB yöneticileri tarafından yeterli görülseydi TTB-UDKK süreci belki de hiç başlamayabilirdi. Muhtemelen yeterli görülmediği için ve/veya uzmanlık derneklerini de sürece katmanın daha anlamlı ve sonuç alıcı olacağı düşünüldüğü için TTB-UDKK kurulmuştur. TTB-UDKK'nun ilk toplantılarından birinde TTB Merkez Konseyi Başkanı Dr.Selim Ölçer'in dernek temsilcilerine hitaben “Siz yanımızda oldukça biz bu işi çözeriz” dediği tutanaklarda yer almaktadır. Bu ifade, birlikte davranmanın gücü artıracağı inancını vurgulamaktadır. Tutanaklara doğru olarak geçtiğini kabul ettiğimiz bu ifade aynı zamanda sorun çözüme anlamında asıl sorumluluğun TTB'de olduğunu, en azından dönemin Merkez Konseyi'nin böyle düşündüğünü hatırlatıyor. Kişisel görüşüm de TTB'nin derneklerle birlikte davranmasının akılcı bir yaklaşım olduğu yönündedir.

TTB başlangıç aşamasında hangi ilkelerle uzmanlık eğitimini düzenleme çabası içine girdi? Bu sorunun karşılığı bu gün gelinen noktaya yola çıkılırken öngörülen arasında bir fark olup olmadığını ortaya koyabilir. Bu ilkeleri UDKK Yönergesi'nden öğrenebiliriz:

“UDKK Yönergesi

Madde 1: Amaçlar

A) Ulusal ve uluslararası alanda uzman hekimlik ünvan ve mesleki durumunu savunmak,

B) Hastalara verilen uzman hekimlik hizmetinin olanaklı olan en yüksek düzeye çıkarılması ve korunmasını sağlamak,

C) Ulusal düzeyde uzman hekimlik alanıyla ilgili tüm mesleki kuruluşlar ile eşgüdüm içinde bu alanın sivilleşmesi, şeffaflaşması, demokratikleşmesi ve çağdaş bir düzeye ulaştırılması için çalışmak,

D) Tıpta uzmanlık eğitimi alanında bu alanın doğal temsilcileri olan uzman hekimlerin, dernek aracılığı ile tıpta uzmanlık eğitiminin çağdaş bir düzeye erştirilmesi için demokratik kurumlara daha çok işlerlik kazandırılması, standartların oluşturulması, denetlenmesi, değerlendirilmesi ve korunması ile ilgili ulusal hedef ve koşulların saptanarak, özgün Türkiye modelini işlerliğe kavuşturmak.”

TTB-UDKK'nun bu gün yaptıklarının yönergede yer alan ilkelerle çelişmediği açıktır. Ancak önceliklerin sıralarının değiştiğini de rahatça görüyoruz. Yönergede sözü edilen ve uzmanlık alanının doğal temsilcileri olarak övülen ve uzman düzeyinde sağlık hizmeti verdiği vurgulanan uzman hekimlerin akademik ünvan taşımayanları ön planda değil. Yani birinci-ikinci basamak sağlık hizmetini veren uzman hekimlerin sesleri pek çıkmıyor, istekleri/önerileri pek sorulmuyor. Bu eksikliğin sorumlusu olarak uzmanlık dernekleri suçlanabilir, bu açıdan dernekler birinci dereceden görevliymiş gibi kabul edilebilir. Ama unutulmaması gereken nokta söz konusu uzmanların TTB'nin üye profilinde önemli bir ağırlıkları olduğudur. TTB dernekler üzerinden bu gurubu by-pass etme hakkına sahip değildir.

“Uzman hekimlerin dernekleri aracılığı ile tıpta uzmanlık eğitiminin çağdaş bir düzeye erştirilmesi için demokratik kurumlara daha çok işlerlik kazandırılması” şeklinde bir ifadeyle yönergede kastedilenler kimdir? Benim anladığımı kadarıyla demokratik kurumlardan en azından bir tanesi uzmanlık dernekleridir. Acaba akademik ünvan sahibi olmayan uzman hekimlerin ne kadarı derneklerine üyedir; üye olanların ne kadarı derneklerin aktif üyesidir? Ve bunlar uzmanlık derneklerine ne kadar demokrasi kazandırabilmişlerdir ya da kazandırabilecekler midir? Sonuç yine sağlık hizmetini ağırlıklı olarak sunan kesimlerden akademik yöne doğru bir zemin kayması değil midir?

“Ulusal düzeyde uzman hekimlik alanıyla ilgili tüm mesleki kuruluşlar ile eşgüdüm içinde bu alanın sivilleşmesi, şeffaflaşması, demokratikleşmesi” amacı nereye kadar gerçekleştirilecektir? Birer dükalık olan ve çoğunun başkanının –Allah gecinden versin- ölene kadar başkanlık yaptığı bir takım derneklerde böylesi

değişimlerin ilk kıvılcıkları çıktı da acaba bizler mi görmedik? Yoksa tam tersine bu tür derneklerin yönetimleri, TTB-UDKK içinde yer alarak çok daha güçlü ve tanınmış bir kimlik mi kazandılar? Yani TTB, UDKK aracılığıyla derneklere sivilleşme, şeffaflaşma, demokratikleşme umudunu üretmeye çalışırken bunun tam tersi yönde etki gösterecek vektörleri mi aktive etmiştir?

“Hastalara verilen uzman hekimlik hizmetinin olanaklı olan en yüksek düzeye çıkarılması ve korunmasını sağlamak” diye tanımlanan şey yalnızca eğitimcilerin niteliğiyle, iyi bir eğitim organizasyonu veya eğitilenlerin iyi seçilip haklarının korunmasıyla mümkün olabilecektir. Bütün bu süreçleri başarıyla tamamlamış ve uzman düzeyinde sağlık hizmeti vermekle görevlendirilmi² bu kişilerin sonraki hizmet dönemlerinin denetimi / desteklenmesi, bizzat hizmetlerinin denetimi / desteklenmesi kimin işidir? Yönergede yer aldığına göre TTB-UDKK’nun... Aslında fiilen TTB’nin çünkü TTB-UDKK’nun UDKK kısmı ve tabii ki dayandığı derneklerin böyle bir faaliyeti sürdürecektir kadrosu, daha da önemlisi niyeti ve gücü yok. TTB-UDKK akademik işleyiş ve tartışmalar açısından gerçekten bir bütün ama sağlık hizmetleriyle –en azından uzmanlık düzeyindeki sağlık hizmetleriyle- ilgilenme noktasında ayrı: yani yalnızca TTB... Bir soru daha: gerçekten TTB-UDKK mu yoksa TTB + UDKK mu?

Anımsanması gereken bir şey daha: UDKK’nun doğuşu sürecinde “Türkiye’de Hekim İstihdamı Kurultayı Toplantı Dizisi” son derece önemlidir. Bunlardan ikincisi 27.2.1994’te İstanbul’da yapılmış ve bir bölümü de “1.Tıpta Uzmanlık Eğitimi Kurultayı” olarak tanımlanmıştır. Kurultayın sonuç bildirgesinde uzmanlık derneklerinin de işin içine katılacağı, sekretaryasını TTB’nin yapacağı bir “Tıpta Uzmanlık Kurulu” oluşturulmasının benimsendiği bildirilmiştir. O günden bu yana TTB, sonradan TTB-UDKK adını alacak olan bu kurulun “sekreteryasını” yürütmektedir. Ama bu yapının başta uzmanların istihdamı olmak üzere sağlık hizmetlerine yönelik doğrudan bir faaliyetinin olup olmadığı sorusu benim gibi sürece sonradan katılmış birisinin yanıtlayabileceği cinsten bir soru olmasa gerek !

Kurulduğu günlerde TTB-UDKK hemen Sağlık Bakanlığı’nın bir tüzük girişimiyle karşılaşmış ve rüşünü hızlı biçimde bu alanda kanıtlamıştır. Sonrasında kaygan politik zeminin de getirdiği gel-gitler çalışanlarını bu alana yoğunlaştırmış ve birçok yönden neredeyse TTB-UDKK’nun refleksi bu hedefe kilitlenmiştir. “Tıpta Uzmanlık Kurultayları”nın sonuç bildirgelerine bakılacak olursa bu durum açıkça görülecektir. Bütün bildirgelerde “akademik” nitelikteki düzenlemelere öncelik verildiği görülecektir. Yine bu bildirgeler dikkatli bir biçimde gözden geçirilirse görülecektir ki uzmanlık eğitiminin kendisinden çok, şef-şef yardımcılığı, akreditasyon, sınavlar, boardlar gibi en üst düzeydeki kısımlarına yönelik düzenlemelere öncelik verilmektedir. Bunun sorumlusu birinci planda TTB değil derneklerdir. Çünkü akademisyenlerin ağırlıkta

olduğu bu derneklerin akademik yanı ağır basan konulara öncelik vermesi beklenmedik bir şey değildir. Bu olumsuz gidişi pekiştirecek ulusal düzeydeki kaygan siyasi ortamı da ihmal etmemek gerekir. Ama TTB bu olumsuz sürece yetersiz müdahalesi anlamında kendisini tartmak zorundadır.

TTB Merkez Konseyi, belki UDDK’na yeterince anlatamadığını düşünmüş olsa gerek, Mart 1997’de hazırlanmış olduğu “Uzmanlık Eğitimi İle İlgili TTB Görüşü” başlığını taşıyan bir metni Ekim 1997’de örgüte sirküle etmiş ve görüş istemiştir. TTB Merkez Konseyi tarafından yayımlanan “TTB UDKK” adı verilmiş olan bir kitapçıkta da söz konusu metne Aralık 1997 tarihi atılarak yer verilmiştir. Bu metinden bazı alıntılar yapacak olursak:

“Bölüm: A) Kavramlar / Saptamalar:

1- Uzmanlık eğitiminin temel amacı, toplumun gereksinimlerine yetkin bir biçimde yanıt verebilecek uzman hekimler yeti³tirmektir.

2- TTB; sağlık hizmetleri sunumunda uzmanlığın önemine inanmaktadır. Ancak aşırı branşlaşmanın toplumsal anlamda sağlık hizmetine katkısını da sorgulamaktadır. Bu belirleme uzmanlık alanları içinde akademik anlamda yan dallar, derinleşebilen bölümler olmasını engelleyen bir görüş olarak algılanmamalıdır.

3- TTB; uzmanlık hizmetlerinin, birinci basamak hizmetinin temeli olan genel pratisyenlik uygulamasından ayrı tartışılmasının doğru olmadığını düşünmekte, ortak hedef olan “nitelikli sağlık hizmeti” için, merkezdeki çalışmalardan hasta bakımına kadar tüm aşamalarda bu iki gurubun işbirliğini gerekli görmekte, giderek daha da çok birlikte üretmek gerekliliği olduğunu da düşünmektedir.

4- Uzmanlık eğitimi hekimin nitelikli sağlık hizmeti vermesi için verilen eğitimidir. Bu eğitim; eğitim verebilecek kliniklerde örgün bir programla verilir. Eğitimin plan, program ve yürütülüşünde meslek mensupları temel sorumluluğu taşımalıdır.

5- Toplumların gereksinimleri olan sağlık hizmetini alabilmeleri temelde hükümetlerin sorumluluğudur. Sağlık konusuna ayrılan devlet kaynaklarının giderek azalmasının eğitim ve hizmetin niteliğini düşürdüğü bir gerçektir. TTB, tıp ortamının geleceğini belirleyen uzmanlık eğitimi için gereken altyapının (yasal, fiziki, insangücü) yetersiz, var olan kaynakların da kullanımının iyi olmadığını düşünmektedir. Halen eğitim kurumlarında hizmet, eğitimin önüne geçmiştir. Uzmanlık eğitimi tıbbi hizmetlerin geleceğini de belirlediğinden bu alana bütçeden gerekli ve yeterli kaynağın ayrılması konusunda hep birlikte çalışılmalıdır.”

TTB’nin bu ifadeleri yorum yapmayı gerektirmeyecek kadar net. TTB bu işin içine niçin girdiğini deklare etmiş. Bu sözcükleri kullanmasa da TTB bu konuyu bir “halk sağlığı sorunu” olarak değerlendiriyor. Halkın sağlık

hizmetini daha nitelikli kılacak bir hedefe ulaşmada TTB-UDKK'nu birlikte çalışmaya davet ediyor. Bu davet açık bir davet... Peki uzmanlık dernekleri TTB'nin bu çağrısını yeterince anladı mı? Sanıyorum ki kritik nokta burası.

Kişisel gözlemim, uzmanlık derneklerinin bu çağrıyla yeterince algılayamadıkları yönünde... Dahası, algılayabilseydiler sonuç yine değişmezdi, diye düşünüyorum. Çünkü derneklerin TTB'yle aynı frekansta hareket edecek birikimleri ve kadroları yok. Öte yandan üyeleri olan uzman hekimlerin kendilerinden böylesi talepleri de yok; ama TTB'den var. Yine aynı soru sorulabilir: TTB-UDKK mu yoksa TTB + UDKK mu? Bu sorunun yanıtı bu kez yalnızca TTB...

Yaşadığımız süreçte TTB'nin değerlerinin ve birikimlerinin yeterince bu yapıya aktarılamadığını düşünüyorum. Daha da kötüsü uzmanlık derneklerinin büyük ölçüde dominans gösterdiklerine inanıyorum. Bunun tersi mümkün müydü? Bence kolay değildi. Kendilerini neredeyse yalnızca kongre düzenlemekle, düzenledikleri bu kongrelere firma desteği bulmakla yükümlü sayan; üyelerinin de nasılsa bir firma tarafından destekleneceğinden emin olduğunu bilen; çizilmiş "bağımsız" bir alanın sınırlarını korumayı görev edinen derneklere asıl var olma gereklerini anlatmak hiç de kolay değil. Zor olan bu iş ne yazık ki yine TTB'ye düşmektedir.

TTB bu konuyu derneklere anlatmayı en azından denemelidir. Yine de unutulmaması gereken şey, bu

dernekler içinde TTB çizgisine sıcak bakan insanların da bulunduğudır. TTB'nin asıl hedeflemesi gereken insanlar da bunlardır. Bu arkadaşlarımızın kendi derneklerindeki güçleri oranında TTB ilkeleri, değerleri UDKK sürecinin ruhuna işleyebilecektir. Aksi takdirde TTB-UDKK bu günkü "akademik" çizgisinden asla ödün vermeyecektir. TTB değerlerinin dikkate alınmadığı bir UDKK ise TTB-UDKK asla olamayacak; Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği zeminde sonuçsuz tüzük, sınav ve benzeri tartışmalarla oyalanacaktır. Şu anda bir hedef belirledikleri için anlaşmış gibi davranmaya çalışan uzmanlık derneklerinin belli bir mesafeyi kat ettikten sonra kendi iç çelişkileriyle tartışmaya girip girmeyeceklerini ise zaman gösterecektir. "Bu işin yasal sorumluluğu Sağlık Bakanlığı ve YÖK'tedir. Uzmanlık dernekleri ise Dernekler Kanununu'na göre kurulmuştur" diye konuşan bir Sağlık Bakanlığı Müsteşarı'na hak ettiği cevabı veremeyen derneklerin aslında bir ölüm-kalım mücadelesi vermekte olduklarını nasıl olup da fark etmediklerine şaşırarak sanırım abartılı bir tepki olacaktır.

Son söz: Halk sağlığını öncelikle hiç bir sürecin sonuç alması mümkün değildir. Bu gün istenen bütün tüzükler geçerli kılınsa, dernekler bu tüzükler gereği söz/oy hakkı kazansalar uzmanlık eğitimi ne kadar değişirdi? Ya verilen uzmanlık sağlık hizmeti ne kadar değişirdi? Hedeften açık sapma giderilmediği sürece neredeyse hiç değişmezlerdi, diye düşünüyorum. Umarım TTB değerleri bu sapmayı giderip süreci olması gereken yörüngesine çekecektir. Kanımca başka çıkış yolu yok.